

Kritisk kildebevidsthed:

Underviservejledning

Kritisk kildebevidsthed er et undervisningsmateriale til undervisning i kildekritik. Formålet med undervisningen er at opbygge de studerendes kritiske bevidsthed over for kilder frem for en "tjekliste" tilgang, der ikke kommer ind under huden. I denne undervisningsvejledning kan du orientere dig om indholdet i undervisningsmaterialet og brugen heraf.

I denne underviservejledning kan du læse følgende:

Om undervisningsmaterialet	2
Overblik over indhold og progression	3
Skema over øvelserne	4
Drejebøger til øvelserne	5
Øvelse: Nyhedsartikler og videnskabelige artikler	5
Øvelse: Hva' ka' kilderne	6
Øvelse: Find kilderne	7
Øvelse: Kildebevidsthed ved søgeresultater	9
Øvelse: Kritisk vurdering af faktorer omkring kilden.....	10

Om undervisningsmaterialet

Undervisningsmaterialet er delt op i to dele, der henvender sig til henholdsvis bachelor- og kandidatstuderende, men som kan benyttes på tværs efter behov.

- **Del 1** henvender sig til studerende på bacheloruddannelser eller diplomuddannelser
- **Del 2** henvender sig til studerende på kandidatuddannelser

De to dele følger samme struktur og lægger op til refleksion på baggrund af fire spørgsmål:

Ophav: Hvem har skrevet teksten?

Udgiver: Hvor kommer teksten fra?

Indhold: Hvad står der i teksten?

Kontekst: Hvad skal du bruge teksten til?

Undervisningsmaterialet består af en PowerPoint præsentation til hver del, der indeholder slides med refleksionspunkter, "hvad er"- forklaringer og øvelser:

Refleksionspunkter

Disse slides er de bærende i undervisningen. De indeholder en række uddybende spørgsmål og inspiration til at undersøge og drøfter kilders troværdighed, autoritet og anvendelse.

"Hvad er"-forklaringer

Forekommer imellem de bærende slides, når der nævnes et koncept eller et begreb som eventuelt skal uddybes. Disse slides kan skjules eller vises i undervisningen efter behov.

Øvelsesopgaver

Efter de bærende slides er der øvelser, der passer til refleksionspunkterne. Øvelserne kan skjules eller vises efter behov, eller virke som inspiration til egne øvelser. Længere nede i dette dokument kan du finde drejebøger til de forskellige øvelser.

Du kan finde PowerPoint præsentationerne her:

- [Underviserbank: Kritisk kildebevidsthed](#)

Som alternativ til PowerPoint præsentationerne er der læringsobjekter i LearningLib:

- [LearningLib: Kritisk kildebevidsthed](#)

Overblik over læringsmål og progression

Dette skema giver et overblik over læringsmål der ligger inde for hver refleksionspunkt i henholdsvis del 1 og del 2.

Refleksionspunkt	Læringsmål - Del 1 (bachelor)	Læringsmål - Del 2 (kandidat)
Ophav: Hvem har skrevet teksten?	<ul style="list-style-type: none"> • Forstå at ophav har betydning for kilders troværdighed og autoritet • Kunne reflektere over ophavets baggrund f.eks. institutionel tilknytning, andre publikationer og udtalelser i pressen	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne undersøge ophav nærmere f.eks. via citationsanalyser eller ophavets motivation for at skrive teksten
Udgiver: Hvor kommer teksten fra?	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne reflektere over og forholde sig kritisk til, hvem der har udgivet en kilde og den platform der distribuerer kilden • Kende til peer review-processen, herunder dens fordele og ulemper • Kunne reflektere over tilstedeværelsen af algoritmer i søgemaskiner såvel som i databaser	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne reflektere over udgivers bagvedliggende motivation og evt. politiske forankring • Kende til udvalgte tidsskriftsindikatorer
Indhold: Hvad står der i teksten?	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne reflektere over troværdighed i tekstens indhold, f.eks. i forhold til sprog og form • Kende til forskellige typer kilder og hvad de kan bruges til. Herunder f.eks. forskellen på forskningsartikler og avisartikler • Kunne reflektere over referencer, eller mangel på referencer i en tekst	<ul style="list-style-type: none"> • Kritisk tage stilling til tekstens referencer og argumentation • Kunne reflektere over tekstens valg og fravalg af kilder
Kontekst: Hvad skal du bruge teksten til?	<ul style="list-style-type: none"> • Forstå at forskellige typer af kilder kan bruges til forskellige formål • At reflektere over egen motivation for brugen af og fravalg af forskellige typer af kilder	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne reflektere over egen motivation i søgeprocessen og risiko for bias i udvælgelsen af søgeord • Kunne reflektere over inklusion- og eksklusionskriterier i søgeprocessen kritisk og bevidst

Skema over øvelserne

Dette skema giver et overblik over de øvelser, der er udarbejdet til at underbygge refleksionspunkterne. Øvelserne er beskrevet yderligere i de efterfølgende drejebøger og kan udvælges efter behov eller benyttes som inspiration til egne øvelser.

Øvelse	Formål	Del	Form
Nyhedsartikler og videnskabelige artikler	De studerende skal kende til forskellen mellem nyhedsartikler og videnskabelige artikler og hvad de hver især kan bruges til	Passer til del 1 (bachelor)	Gruppeøvelser og refleksionsspørgsmål
Hva' ka' kilderne	De studerende skal reflektere over og forholde sig kritisk til kilders anvendelighed. De studerende skal i øvelsen overveje, om forskellige typer af kilder kan besvare forskellige områder af et arbejdsspørgsmål	Passer til del 1 og del 2 (bachelor og kandidat)	Gruppeøvelse, f.eks. to & to
Find kilderne	De studerende skal udvælge og benytte relevante informationsplatforme på et kritisk og reflekteret grundlag. Herunder reflektere over og forholde sig til platformen, der distribuerer en kilde samt, hvordan de finder frem til forskellige kildetyper afhængig af arbejdsspørgsmål	Passer til del 1 og del 2 (bachelor og kandidat)	Gruppeøvelser og refleksionsspørgsmål
Kildebevidsthed i søgeresultater	De studerende skal være i stand til at reflektere over, hvad kilder kan bruges til og hvad de ikke kan bruges til ved at aflæse og analysere søgeresultatet	Passer til del 1 og del 2 (bachelor og kandidat)	Refleksioner to & to og i plenum
Kritisk vurdering af ophav og kildetype	De studerende skal være i stand til at forholde sig kritisk til en informationskilde ud fra ophav (herunder forfattermotivation og citationer), udgiver og kildetype	Passer til del 2 (kandidat)	Gruppeøvelser, refleksion/summe

Drejebøger til øvelserne

Øvelse: Nyhedsartikler og videnskabelige artikler

- Formål:** De studerende skal kende til forskellen mellem nyhedsartikler og videnskabelige artikler og hvad de hver især kan bruges til
- Del:** Denne øvelse er tiltænkt del 1, der henvender sig til bachelorstuderende
- Form:** Øvelsen lægger op til pararbejde og plenum, hvilket skaber tryghed om deltagelse
- Tid:** 30 min.

Tid	Form	Indhold	Formål
5 min.	Enkeltvis Individuel refleksion	De studerende bliver bedt om selv at beskrive hvad der definerer hhv. nyhedsartikler og videnskabelige artikler	Selvrefleksion
5 min.	Grupper af 2-3 studerende	De studerende sætter sig sammen med 1-2 studiekammerater og diskuterer, hvad de har fundet frem til – gerne i punktform på skrift	
10 min.	Plenum	Tavlen deles i to mellem videnskabelige- og nyhedsartikler. Grupperne skriver punkter på for hhv. videnskabelige- og nyhedsartikler. Gerne i grupperinger. Til sidst bliver der 'ryddet op' i punkterne og evt. uenigheder diskuteres	
10 min.	Plenum	Der samles op på punkterne og reflekteres over hvornår en videnskabelig artikel har sine styrker og hvornår en nyhedsartikel har. Dette skal evt. styres stramt af underviser i forhold til at fjerne eventuelle misforståelser om, hvilke forcer de enkelte kildetyper har	Opsamling. Understregning af at der ikke findes forkerte kilder, men at det kommer an på arbejdsspørgsmål og anvendelse. Mulighed for at tilføje flere kildetyper efter behov.

Øvelse: Hva' ka' kilderne

- Formål:** De studerende skal reflektere over og forholde sig kritisk til kilders anvendelighed. De studerende skal i øvelsen overveje, om forskellige typer af kilder kan besvare forskellige områder af et arbejds spørgsmål
- Del:** Denne øvelse er tiltænkt både del 1 og 2 og, henvender sig til derfor både til bachelorstuderende og kandidatstuderende
- Form:** Øvelsen lægger op til pararbejde og plenum, hvilket skaber tryghed om deltagelse
- Tid:** 20 min.

Tid	Form	indhold	Formål
10 min.	Grupper af 2-3 studerende	De studerende får 3 udvalgte kilder stillet til rådighed. Derudover er der stillet tre spørgsmål. De studerende skal vælge, hvilke kilder, der kan besvare spørgsmålene, og uddybe hvorvidt en kilde kan besvare spørgsmålet eller ej	At skabe en refleksion blandt de studerende omkring kilders udsagnsevne, og at en kildes anvendelighed afhænger af det spørgsmål, som vi stiller kilden. At der ikke findes "dårlige" kilder, men derimod kilder, som ikke egner sig til at besvare visse spørgsmål
10 min.	Plenum	Spørgsmålene gennemgås f.eks. ved simpel håndsoprækning. Hvis det vurderes at virke angstprovokerende for de studerende, kan hjælpemidler som Mentimeter inddrages, hvor de studerende anonymt kan skrive svar ind. Disse kan så gennemgås overordnet af underviseren	Opsamling. Sikre at formålet opfyldes og, at de studerende har forstået opgaven korrekt

Øvelse: Find kilderne

- Formål:** De studerende skal udvælge og benytte relevante informationsplatforme på et kritisk og reflekteret grundlag. Herunder reflektere over og forholde sig til platformen, der distribuerer en kilde samt, hvordan de finder frem til forskellige kildetyper afhængig af arbejdsopgørelse
- Del:** Denne øvelse er tiltænkt både del 1 og 2, og henvender sig til derfor til bachelorstuderende og kandidatstuderende
- Form:** Øvelsen lægger op til pararbejde og plenum efter principperne om 1-2-mange, der skaber tryghed om deltagelse. I mangel på tid kan øvelsen forkortes ved at gå direkte til øvelsens andet slide
- Tid:** 20 – 35 min.

Tid	Form	Indhold	Formål
10 min.	Slide 1: Summeøvelser i grupper af 2-3 studerende	De studerende stilles over for en forestillet problemstilling. Alternativt kan de arbejde med deres egen problemstilling i forbindelse med deres bachelorprojekt eller speciale. De studerende skal i gang med deres indledende proces og litteratursøgning til opgaven: Hvilke kildetyper (f.eks. forskningsartikler, rapporter, teori, SoMe-opslag, kronikker/nyhedsartikler etc.) kan bruges til at besvare hele eller dele af problemstillingen?	At skabe en refleksion blandt de studerende omkring, hvilke kildetype der kan anvendes til at besvare problemstillingen eller dele heraf. Der skal skabes en bevidsthed om, at forskellige kilder kan bruges til forskellige formål
15 min.	Slide 2: I de samme grupper af 2-3 studerende: De studerende undersøger platformene og udvælger 2-4 relevante platforme	De studerende præsenteres for en række relevante databaser og platforme af både videnskabelig og ikke-videnskabelig karakter. F.eks: <u>Akademiske databaser:</u> ProQuest, Scopus, PubMed, Web of Science, ERIC m.m. <u>SoMe:</u> Facebook, TikTok, X, Instagram <u>Biblioteks databaser:</u> Library.au.dk, bibliotek.dk <u>Andet:</u> Infomedia, Danmarks Statistik, Relevante styrelser, institutioner, fonde,, Google og Google Scholar Introducer evt. en eller flere relevante fagsider for de studerende, hvor de kan finde mere information om platforme og ressourcer	At skabe en kritisk forståelse for udvælgelsen af og forskelle på platforme, herunder forskellen på faglige databaser, biblioteksdata-baser, infomedia, hvad man kan finde/ikke finde på de forskellige platforme

		<p>Refleksionsspørgsmål: Hvilke platforme kan bruges til at finde de relevante kildetyper? De studerende skal argumentere for deres valg og undersøge platformenes indhold, hvis de ikke kender dem</p>	
10 min.	<p>Slide 3: Opsamling og refleksion</p> <p>Grupperne skriver deres bud på tavlen. Svarene gennemgås i plenum</p>	<p>De studerende præsenterer deres valg af platforme i bobler på tavlen. Gennemgå nogle af forslagene i fællesskab, f.eks.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilke platforme udvalgte I og hvorfor? • Hvor ville I starte en indledende søgning? • Hvad udgør en 'succesfuld' søgning – antal hits, at finde artikler/kilder, der understøtter din hypotese/argument, etc.? <p>Kan der være ulemper/begrænsninger ved en eller flere af platformene – hvorfor?</p>	<p>At lede op til et reflekteret valg af platform afhængig af hvilken kildetype de studerende har brug for at finde</p>

Øvelse: Kildebevidsthed ved søgeresultater

- Formål:** De studerende skal være i stand til at reflektere over, hvad kilder kan bruges til og hvad de ikke kan bruges til ved at aflæse og analysere søgeresultatet
- Del:** Denne øvelse er tiltænkt både del 1 og 2, og henvender sig til derfor til bachelorstuderende og kandidatstuderende
- Form:** I øvelsen indgår der refleksioner i plenum, og to og to, der får de studerende til at reflektere over og forholde sig kritisk til hvad en kilde kan bruges til, og hvad den ikke kan bruges til ud fra de informationer, der fremkommer ved en søgning i Primo
- Tid:** 10 min.

Tid	Form	Indhold	Formål
10 min.	Diskussioner i grupper af 2-3 studerende og opsamling i plenum	<p><i>Søgeresultater kan rettes til, så det passer på uddannelsen</i></p> <p>Underviseren forklarer, at søgeresultatet kommer fra en søgning på "persondata" OG "personale". Spørgsmålet er, hvad de kan bruges til, og hvad de ikke kan bruges til.</p> <p>Underviseren gennemgår det første resultat. De tre andre søgeresultater fordeles mellem de studerende, der drøfter to og to hvad resultaterne kan sige noget om, og hvad de ikke kan sige noget om. Derefter samles der op i plenum</p> <p>Overvejelser om posterne:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <u>"IT-retten"</u>: Kan sige noget om ældre lovgivning (posten er før GDPR-forordningen). Forfatter er professor v. KU. Kan ikke sige noget om persondataforordningen. 2. <u>"Datalov skal sætte ..."</u>: Artikel, ikke akademisk standard. Kan sige noget om retspolitik, men ikke fagligt om gældende lov. 3. <u>"Den nye persondataret ..."</u>: Forfatter er fagperson. Professor med speciale i emnet. Efter GDPR blev indført. Kan sige noget om nuværende lovgivning. 4. <u>"Persondatabehandling i journalistisk ..."</u>: Udgivet i et tidsskrift; Juristen. Faglitteratur, men ikke helt aktuel da der kan være kommet relevante domme de sidste 7-8 år. Kan ikke sige noget om arbejdsret, men noget om journalistik og GDPR	At reflektere over og forholde sig kritisk til hvad en kilde kan bruges til, og hvad den ikke kan bruges til ud fra de informationer, der fremkommer ved en søgning i Primo.

Øvelse: Kritisk vurdering af ophav og kildetype

- Formål:** De studerende skal være i stand til at forholde sig kritisk til en informationskilde ud fra ophav (herunder forfattermotivation og citationer), udgiver og kildetype
- Del:** Denne øvelse er tiltænkt del 2, der henvender sig til kandidatstuderende
- Form:** Øvelsen lægger op til pararbejde og plenum, hvilket skaber tryghed om deltagelse. De studerende stilles over for en problemstilling, der passer til deres fag/studieordning/opgave, samt to til tre informationskilder, som de skal foretage en indledende kildekritisk vurdering ud fra teksternes ophav, udgiver og kildetype.
- Tid:** 50 min.

NB: Tag udgangspunkt i artiklerne i PowerPoint-præsentationen, eller udskift den med en der passer til den uddannelse i underviser på.

Tid	Form	Indhold	Formål
15 min.	Slide 1: artiklens ophav Refleksioner i grupper af 2-3 studerende	Eksempel: videnskabelig artikel De studerende skal foretage en indledende vurdering af, om artiklen er værd at bruge tid på at læse, eller om den kan afskrives på forhånd. Refleksionsspørgsmål til ophav: 1. Hvem er forfatteren? Hvilke informationer kan I finde om vedkommende? Hvilken viden er relevant? 2. Undersøg hvor mange, der har citeret artiklen via Web of Science eller Scopus. Siger antal citationer noget om forfatteren? Om artiklen? 3. Overvej, om I kan antage noget om artiklens kvalitet ud fra jeres undersøgelse af artiklens ophav? Under øvelsen laves kan der laves opslag på forfatteren og tale om dennes kvalifikationer. Er bibliometriske indikatorer som H-indeks relevante at kende til for dine studerende, kan disse inkluderes i øvelsen.	At give de studerende redskaber til en indledende undersøgelse af en kildes ophav
10 min.	Slide 2:	Eksempel: Kronik	At give de studerende

	<p>Artiklens ophav og kildetype</p> <p>Refleksioner i grupper af 2-3 studerende</p>	<p>De studerende skal flektere over, om en kronik vil være relevant i deres opgaver.</p> <p>Refleksionsspørgsmål til ophav og kildetype:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Overvej, om forskeres motivation for at skrive nyhedsartikler og debatindlæg adskiller sig fra deres motivation for at skrive en akademiske artikler? 2. Har udgivelsestype indflydelse på, hvordan I skal forholde jer til artiklerne og om/hvordan I kan inddrage dem i jeres opgave? Kan forskeres formidling i nyhedsartikler, debatindlæg o.lign. bidrage til jeres opgaver på måder, som akademiske artikler ikke nødvendigvis kan? 	<p>redskaber til at forholde sig til en kildes ophav, herunder forfattermotivation og kildetype</p>
10 min.	<p>Slide 3:</p> <p>Artiklens udgiver</p> <p>Refleksioner i grupper af 2-3 studerende</p>	<p>Eksempel: Rapport</p> <p>De studerende har fundet endnu en informationskilde, som de overvejer at inkludere i deres opgave. Kilden ligner dog ikke en traditionel akademisk artikel, og de skal derfor undersøge, hvem der har udgivet kilden.</p> <p>Refleksionsspørgsmål til udgiver:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Undersøg, hvem der har udgivet teksten? 2. Overvej, hvilken indflydelse udgiver potentielt set kan have haft på teksten? 3. Overvej, om udgiveren har betydning for, hvorvidt kilden kan være aktuel at inddrage i jeres opgave? <p>Hvis det er relevant for fagområdet kan underviser bede de studerende forholde sig til artiklen fra øvelse 1 og f.eks. undersøge det tidsskrift, den er udgivet i, mht. journal impact factor og peer review-type.</p>	<p>At skabe en kritisk forståelse for hvorledes udgivere kan påvirke en informationskilde, herunder forskellen på akademiske og kommercielle udgivere</p>
15 min.	<p>Slide 4:</p> <p>Opsamling i plenum</p>	<p>De studerende præsenterer deres refleksioner i plenum ud fra mulige arbejdsspørgsmål:</p> <p>Opsamlende spørgsmål til slide 1, ophav:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad fandt I ud af om artiklens ophav? • Kunne I ud fra jeres undersøgelse af artiklens forfatter og citationer antage noget om kildens kvalitet – f.eks. om artiklen ville være værd at bruge tid på at læse, eller om den kan afskrives på forhånd? • Samtale i plenum om, hvilke forhold, der har indflydelse på antal citationer, og i forlængelse heraf hvilke fordele og ulemper der kan være ved at bruge 	

		<p>bibliometriske indikatorer til vurderingen af informationskilder</p> <p>Opsamlende spørgsmål til slide 2, ophav og kildetype:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er der forskel på forfattermotivation, når en forsker formidler i fagfællebedømte akademiske artikler og i nyhedsartikler? • Kan nyhedsartikler og lignende ”populær” formidling bidrage med vinkler i akademisk øjemed, som forskningsartikler ikke kan? <p>➤ Samtale i i plenum om, hvorledes forskeres udtalelser i nyhedsartikler, kronikker og debatindlæg f.eks. kan bruges som inspiration til de studerendes egne undersøgelser eller til at belyse forskningshuller, fordi forskere i højere grad kan fremsætte endnu ikke afprøvede ideer og hypoteser i nyhedsartikler.</p> <p>Opsamlende spørgsmål til slide 3, udgiver:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilken indflydelse kan forskellige udgivere – f.eks. akademiske tidsskrifter vs. kommercielle aktører – have på informationskilders synspunkter og troværdighed? • Hvis noget er udgivet af eller under indflydelse af en kommerciel aktør, kan det så bruges i jeres universitetsopgaver? • Skal I forholde jer anderledes til en informationskilde, hvis udgiveren er hhv. kommerciel eller et akademisk tidsskrift? <p>➤ Samtale i plenum om, hvorledes forskning indgår i et økosystem, hvor fondsstøtte og samarbejder med kommercielle virksomheder kan være nødvendigt (hvis det er relevant for fagområdet). Fondene udøver sjældent direkte indflydelse på forskningen, men har indflydelse igennem det de støtter (og ikke støtter). Derudover dimensioneres projekter ofte som resultat af et mindre fondsstøtte end ansøgt til projektet – og at dette ofte påvirker forskningen i et eller andet omfang. Kommercielle virksomheder og organisationer påvirker ofte forskningen mere direkte igennem hvad der gives adgang til. I de helt grelle tilfælde er der eksempler på at virksomheder eller lobbyorganisationer direkte påvirker forskningens resultater og formidling f.eks.:</p>	
--	--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> • https://www.information.dk/moti/2019/01/lektor-en-landbrugslobbyen-toevende-ledelse-saadan-gik-galt-paa-cbs • https://effektivtlandbrug.landbrugnet.dk/artikler/politik/65119/forloeb-om-oksekoedsrapport-koster-chefjurist-jobbet-paa-aarhus-universitet.aspx <p>➤ Samtale i plenum om, hvorledes akademiske tidsskrifter også kan have indflydelse på de artikler, de udgiver igennem forskellige typer peer review-processer</p>	
--	--	--	--